

**Univerzita Karlova  
Právnická fakulta**

# **Ústavněprávní aspekty diskriminace spotřebitele**

Studentská vědecká odborná činnost

Kategorie: magisterské studium

Autor: Vojtěch Pavlíček

2023

Konsultant: prof. JUDr. PhDr. Jan Wintr, Ph.D.

XVI. ročník SVOČ

Navrhovaný specializační modul: ústavní právo

## **Čestné prohlášení a souhlas s publikací práce**

Prohlašuji, že jsem práci předkládanou do XVI. ročníku Studentské vědecké a odborné činnosti (SVOČ) vypracoval samostatně za použití literatury a zdrojů v ní uvedených. Dále prohlašuji, že práce nebyla ani jako celek, ani z podstatné části dříve publikována, obhájena jako součást bakalářské, diplomové, rigorózní nebo jiné studentské kvalifikační práce a nebyla přihlášena do předchozích ročníků SVOČ či jiné soutěže.

Souhlasím s užitím této práce rozšiřováním, rozmnožováním a sdělováním veřejnosti v neomezeném rozsahu pro účely publikace a prezentace PF UK, včetně užití třetími osobami.

V Praze dne 20. dubna 2023

Vojtěch Pavlíček

Celkový rozsah vlastního textu práce (od úvodu po závěr), včetně mezer a poznámek pod čarou: 52 443 znaků.

## Obsah

1. Úvod .....	4
2. Základní poznámky k pojmu diskriminace.....	5
3. Ústavněprávní rozměr zákazu diskriminace spotřebitele .....	6
3.1. Listina základních práv a svobod.....	6
3.1.1. Obecný zákaz diskriminace podle čl. 1 a čl. 3 odst. 1 Listiny.....	6
3.1.2. Důstojnost .....	7
3.1.3. Možnost zakotvení ochrany spotřebitele do našeho ústavního pořádku? .....	9
3.2. Mezinárodní smlouvy o lidských právech.....	9
3.2.1. Evropská úmluva o lidských právech a judikatura ESLP .....	10
3.2.2. Mezinárodní pakt o občanských a politických právech .....	12
3.2.3. Listina základních práv Evropské unie.....	13
3.3. Závazky státu z lidskoprávních dokumentů – závěr .....	13
4. Zákonná úprava zákazu diskriminace spotřebitele.....	15
5. Střet zákazu diskriminace s jinými základními právy .....	16
6. Nález Ústavního soudu II. ÚS 3212/18 .....	17
7. Vybrané diskriminační důvody a jejich uplatňování v praxi.....	17
7.1. Diskriminace na základě věku .....	17
7.2. Platba kartou a platba stravenkami.....	18
7.3. Diskriminace na základě trvalého pobytu.....	19
8. Společné znaky při posuzování diskriminace soudy .....	19
9. Diskriminace spotřebitele a výhrada svědomí.....	20
10. Závěr .....	21

# 1. Úvod

Cílem následujícího pojednání je analyzovat ústavněprávní aspekty v problematice diskriminace spotřebitele. Jde o diskriminaci prodejcem při poskytování služeb a prodeji zboží. Spotřebitel v takových vztazích zásadně vystupuje jako strana fakticky slabší, proto mu právní řád poskytuje různé způsoby ochrany, kterými tuto faktickou nerovnost stran napravuje, mimo jiné právě zákazem diskriminace. Budu se snažit odlišit přípustné odlišné zacházení se spotřebiteli od zakázané diskriminace a ilustrovat tyto rozdíly na konkrétních příkladech z praxe.

V obecné rovině jde o problematiku, kde proti sobě vystupují na jedné straně právo spotřebitele nebýt diskriminován, na druhé straně více možných práv či svobod podnikatele (ať už půjde o autonomii vůle realizovanou při právu podnikat, o svobodu projevu nebo dokonce o ochranu vlastnického práva). Právo nebýt diskriminován není možné pojímat izolovaně jako právo samo pro sebe. Naopak, toto právo má zpravidla určitý materiální, hodnotový, základ<sup>1</sup> – tím může být myšlenka, že všechny lidské bytosti jsou si rovny, lidská důstojnost, dále určitá snaha o inkusivitu, paternalismus a v neposlední řadě, právě s ohledem na zde rozebírané téma, ochrana fakticky slabší strany. Podotýkám při tom, že ochrana slabší strany je právě realizací rovnosti v jejím materiálním slova smyslu.<sup>2</sup>

Středobodem této práce je tedy spotřebitel. Zákon o ochraně spotřebitele stanoví, že spotřebitelem se rozumí „fyzická osoba, která nejedná v rámci své podnikatelské činnosti nebo v rámci samostatného výkonu svého povolání“.<sup>3</sup> Z tohoto ustanovení a z ustanovení § 419 ObčZ, je patrné, že se zde zabýváme pouze diskriminací, ke které dochází mezi spotřebitelem, kterým je zásadně pouze člověk – osoba fyzická, a podnikatelem, který je podrobněji vymezen občanským zákoníkem.<sup>4</sup>

Pro svou práci o ochraně spotřebitele před diskriminací si tedy pokládám zejména následující otázky související s potenciálním ústavněprávním rozměrem tohoto tématu:

- 1) Má právo spotřebitele nebýt diskriminován přímý ústavněprávní rozměr, případně nepřímý ústavní rozměr, anebo tento rozměr absentuje zcela?
- 2) Je z pohledu ústavního práva nutné, aby zákon nějakým způsobem (explicitně) chránil spotřebitele před diskriminací či nikoli?

---

<sup>1</sup> O rozlišování konceptu diskriminace podle naplnění určitým hodnotovým obsahem pojednává např. BOBEK M. *Zákaz diskriminace (čl. 14 EÚLP a Protokol č. 12)*, marg. č. 8 In: KMEC J., KOSAŘ D., KRATOCHVÍL J., BOBEK M. *Evropská úmluva o lidských právech. Komentář*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2012.

<sup>2</sup> Srov. např. ČECH P., s. 424, 429 In: ČERNÁ S., ŠTENGLOVÁ I., PELIKÁNOVÁ I., DĚDIČ J. a kol. *Obchodní právo: podnikatel, podnikání, závazky s účastí podnikatele*. Praha: Wolters Kluwer, 2016. ISBN 978-80-7552-333-4.

<sup>3</sup> § 2 odst. 1 písm. a) ZOS. Srov. i § 419 ObčZ.

<sup>4</sup> § 420, 421 ObčZ.

- 3) Projevují se v této problematice nějakým způsobem mezinárodní lidskoprávní předpisy, jako Evropská úmluva o lidských právech a judikatura Evropského soudního dvora?
- 4) Je možné na základě právních předpisů a judikatury formulovat kritéria pomocí kterých je možné určit, kdy je rozdílné zacházení se spotřebitelem legální a kdy nikoli?
- 5) Může být odepření poskytnutí služby podnikatelem obhájeno uplatněním výhrady svědomí?

## 2. Základní poznámky k pojmu diskriminace

Základním úkolem antidiskriminačního práva je rozlišit přípustné rozlišování od nepřipustné diskriminace. V rámci našeho právního řádu je diskriminace přímá i nepřímá vymezena v antidiskriminačním zákoně. „*Přímou diskriminací se rozumí takové jednání, včetně opomenutí, kdy se s jednou osobou zachází méně příznivě, než se zachází nebo zacházelo nebo by se zacházelo s jinou osobou ve srovnatelné situaci, a to z důvodu rasy, etnického původu, národnosti, pohlaví, sexuální orientace, věku, zdravotního postižení, náboženského vyznání, víry či světového názoru.*“<sup>5</sup> Uvedená definice má však širší dopady než pouze ve sféře antidiskriminačního zákona. Nejvyšší správní soud ve své judikatuře opakovaně konstatoval, že ustanovení antidiskriminačního zákona je možné užít jako interpretační vodítko např. právě při posuzování diskriminace podle § 6 ZOS.<sup>6</sup> Komentářová literatura zdůrazňuje, že o diskriminaci jde toliko v případech, kdy je rozlišování založeno na příslušnosti osoby k určité obecně vymezené skupině.<sup>7</sup> Je tedy třeba shledat v tomto zacházení určité obecné, diskriminační, kritérium; pokud bude absentovat, o diskriminaci nepůjde.<sup>8</sup> Z tohoto pojetí diskriminace v této práci vycházím.

Diskriminaci spotřebitele pak lze na základě judikatury definovat např. takto: „*Diskriminací spotřebitele je pak třeba rozumět obchodní praktiky, které při srovnatelných transakcích nedůvodně zvýhodňují některé spotřebitele před jinými – cílem jejího zákazu je uzavírání shodných smluv za stejných podmínek.*“<sup>9</sup>

Pro označení určitého jednání za diskriminační není potřeba ani úmyslu,<sup>10</sup> ani dokonání.<sup>11</sup>

---

<sup>5</sup> § 2 odst. 3 AntDZ.

<sup>6</sup> Např. 2 As 94/2020 – 23, bod 21 odůvodnění.

<sup>7</sup> KÜHN Z. *Zákaz diskriminace (čl. 3 odst. 1 a čl. 1)*, s. 319 In: KÜHN Z., KRATOCHVÍL J., KMEC J., KOSARĎ D. a kol. *Listina základních práv a svobod. Velký komentář*. Praha: Leges, 2022.

<sup>8</sup> *Ibid.*, s. 343.

<sup>9</sup> VÍTOVÁ B. *Zákon o ochraně spotřebitele: Komentář*. [Systém ASPI]. Wolters Kluwer [cit. 2023-4-19]. ASPI\_ID KO634\_1992CZ. Dostupné z: [www.aspi.cz](http://www.aspi.cz). ISSN 2336-517X, marg. č. 4.

<sup>10</sup> Např. 3 As 67/2007.

<sup>11</sup> Např. 2 As 94/2020, bod 25 odůvodnění.

### 3. Ústavněprávní rozměr zákazu diskriminace spotřebitele

#### 3.1. Listina základních práv a svobod

Ústavy nezanedbatelného množství evropských i mimoevropských států explicitně pracují přímo s kategorií spotřebitele a jeho postavení se nějakým způsobem dotýkají, ať už pouhým stručným konstatováním o nutnosti jeho ochrany, anebo o něco podrobnějším stanovením základních náležitostí jeho práv.<sup>12</sup> Příkladem druhého uvedeného přístupu je polská ústava, která ve svém čl. 76 požaduje, aby orgány veřejné moci poskytovaly spotřebitelům a zákazníkům ochranu proti jednání ohrožující jejich zdraví, soukromí, bezpečnost, ale též před nekalými tržními praktikami.<sup>13</sup> V právním řádu těchto států má tedy určitá ochrana spotřebitele přímý ústavněprávní rozměr. V každém případě lze, alespoň na základě určitého vzorku analysovaných ústav, a s odkazem na uvedenou literaturu, konstatovat, že žádná z těchto ústav obsahující ochranu spotřebitele nestanoví přímo zákaz jeho diskriminace.

Pokud se týče Listiny základních práv a svobod<sup>14</sup> (v textu dále jen jako „Listina“), ta s pojmem spotřebitele nepracuje vůbec. Nicméně diskriminace se v Listině týká následující ustanovení: čl. 1, čl. 3 odst. 1, případně nepřímě čl. 24. Jde tedy o určité „kořeny“ tohoto institutu,<sup>15</sup> který se může promítat i do oblasti diskriminace spotřebitele. V souvislosti s lidskou důstojností pak lze vycházet z čl. 1 a čl. 10 odst. 1 Listiny.

##### 3.1.1. Obecný zákaz diskriminace podle čl. 1 a čl. 3 odst. 1 Listiny

Pokud jde o čl. 3 odst. 1, jedná se o zakotvení akcesorické rovnosti. Znamená to, že lidé nesmí být státem diskriminováni při uplatňování základních práv. Článek 1 je o něco obecnějším ustanovením – hovoří o rovnosti lidí v důstojnosti i právech, přičemž jde o rovnost neakcesorickou. Vzhledem k tomu, že jde o povinnosti státu vertikální povahy, nelze z daných ustanovení vyvozovat jeho povinnost k zakotvení zákazu diskriminace zákonem. Mohou mít však své uplatnění při aplikaci a interpretaci práva – právě i v otázkách diskriminace spotřebitele.

Ústavní soud ve své judikatuře vyložil, že intenzita přezkumu „není primárně závislá na skutečnosti, zda k nerovnému zacházení dochází ve vztahu k jinému ústavně zaručenému právu, či nikoli“. Za klíčový považuje především diskriminační důvod spolu s právem, ve vztahu ke

---

<sup>12</sup> Podrobně viz JAGIELSKA M., JAGIELSKI M. *Are consumer rights human rights?* s. 336–339 In: DEVENNEY J., KENNY M. *European Consumer Protection : Theory and Practice*. Cambridge University Press, 2012.

<sup>13</sup> „Władze publicznie chronią konsumentów, użytkowników i najemców przed działaniami zagrażającymi ich zdrowiu, prywatności i bezpieczeństwu oraz przed nieuczciwymi praktykami rynkowymi. Zakres tej ochrony określa ustawa.” citováno dle

[https://pl.wikisource.org/wiki/Konstytucja\\_Rzeczypospolitej\\_Polskiej/Rozdzia%C5%82\\_2](https://pl.wikisource.org/wiki/Konstytucja_Rzeczypospolitej_Polskiej/Rozdzia%C5%82_2) [2023-04-20].

<sup>14</sup> Vyhlášena pod č. 2/1993 Sb. usnesením předsednictva České národní rady o vyhlášení LISTINY ZÁKLADNÍCH PRÁV A SVOBOD jako součástí ústavního pořádku České republiky.

<sup>15</sup> VÍTOVÁ B. Zákon o ochraně spotřebitele: Komentář, marg. č. 6.

kterému je odlišně zacházeno.<sup>16</sup> Lze rozlišovat *de facto* tři skupiny diskriminačních důvodů: (i.) kvalifikované, obsažené ve výčtu čl. 3 odst. 1 Listiny; (ii.) jiné kvalifikované; (iii.) jiné než kvalifikované.<sup>17</sup> Jiné kvalifikované jsou důvody, které spadají do pojmu „jiné postavení“. Nejde však o důvody jakékoli – „*vždy je nutno při výkladu a aplikaci pojmu „jiné postavení“ brát v potaz účel a smysl výslovně zmíněných typů zakázaných důvodů rozlišování tvořících demonstrativní výčet*“.<sup>18</sup> Takovými důvody mohou být např. věk nebo sexuální orientace.<sup>19</sup> Určitou samostatnou skupinu nejzávažnějších diskriminačních důvodů tvoří důvody podezřelé, o kterých se zmiňují níže. Skutečnost zda jde o jeden z důvodů kvalifikovaných či nikoli bude mít význam zejm. při případném zdůvodňování legitimacy rozlišného zacházení.

### 3.1.2. Důstojnost

Se zákazem diskriminace je úzce spjata lidská důstojnost. Někdy můžeme na sepětí lidské důstojnosti a zákazu diskriminace nahlížet tak, že zákaz diskriminace je jedním z prostředků, kterým je lidská důstojnost realizována – ochrana důstojnosti tedy může být bezesporu jedním z hodnotových východisek zákazu diskriminace.<sup>20</sup> Na to by se mělo pamatovat vždy tam, kde diskriminační jednání je s to zasahovat do důstojnosti diskriminovaného.

Článek 1 Listiny zaručuje všem lidem rovnost v důstojnosti a dále má podle čl. 10 Listiny každý subjektivní právo na zachování lidské důstojnosti. Lidskou důstojnost můžeme chápat jako hodnotu, se kterou je spojen „*nárok každé osoby na respekt a uznání jako lidské bytosti, z něhož plyne zákaz vystavení osoby takovému jednání, které zpochybňuje její kvalitu jako subjektu*“.<sup>21</sup>

S důstojností operuje i antidiskriminační zákon, který jednání, jehož záměrem nebo důsledkem je snížení lidské důstojnosti a vytvoření zastrašujícího, nepřátelského, ponižujícího, pokořujícího nebo urážlivého prostředí, označuje za obtěžování,<sup>22</sup> přičemž obtěžování též považuje za diskriminaci.<sup>23</sup>

K relevanci důstojnosti člověka v diskriminačních sporech se hlásí i Ústavní soud. Dává ji do souvislosti zejména s diskriminací na základě tzv. podezřelých důvodů, které považuje za

---

<sup>16</sup> Pl. ÚS 18/15, bod 101 odůvodnění.

<sup>17</sup> KÜHN Z. *Zákaz diskriminace (čl. 3 odst. 1 a čl. 1)*, s. 327– 348 In: KÜHN Z., KRATOCHVÍL J., KMEC J., KOSAŘ D. a kol. *Listina základních práv a svobod. Velký komentář*. Praha: Leges, 2022.

<sup>18</sup> Pl. ÚS 18/15, bod 107 odůvodnění.

<sup>19</sup> KÜHN Z. *Zákaz diskriminace (čl. 3 odst. 1 a čl. 1)*, s. 336, 339 In: KÜHN Z., KRATOCHVÍL J., KMEC J., KOSAŘ D. a kol. *Listina základních práv a svobod. Velký komentář*. Praha: Leges, 2022.

<sup>20</sup> Viz pozn. pod. čarou 1.

<sup>21</sup> II. ÚS 2268/07, bod 43 odůvodnění.

<sup>22</sup> § 4 odst. 1 písm. a) AntDZ.

<sup>23</sup> § 2 odst. 2, věta druhá AntDZ.

důvody „*týkající se osobních charakteristik jednotlivce mající úzký vztah k ochraně důstojnosti člověka*“.<sup>24</sup> K tomuto závěru se ostatně hlásí i kontroverzní nález II. ÚS 3212/18.<sup>25</sup>

Osobně se domnívám, že zohlednění aspektu lidské důstojnosti při posuzování diskriminačního jednání by nemělo být vázáno striktně jen na podezřelé diskriminační důvody, byť v jejich případě bude zřejmě riziko dotčení důstojnosti vyšší či častější. Měla by být vždy brána v potaz situace, ve které k diskriminaci došlo, přičemž je podstatné brát na zřetel východisko, že „*s člověkem nesmí být nikdy zacházeno jako s prostředkem sloužícím zájmu jiných*“.<sup>26</sup> To lze dobře demonstrovat právě mj. na nálezu II. ÚS 3212/18. Pokud vyjdeme z toho, že diskriminačním důvodem v daném případě byla pouze státní příslušnost, která jako taková není považována za podezřelý diskriminační důvod, nelze v tomto případě zásah do důstojnosti odvozovat od druhu diskriminačního důvodu samotného. Stále je však nutné posoudit celý kontext diskriminačního jednání – jak konkrétně se choval poskytovatel služby ke spotřebiteli, jak vůči němu vystupoval, co po něm požadoval, atp. A právě tento případ je specifický tím, že hoteliér zneužíval občany Ruské federace, aby lépe demonstroval své jinak zcela určitě legitimní a správné postoje k okupaci Krymu Ruskou federací. Využil tedy těchto občanů jako objektu pro dosažení svého cíle; postavil je do situace, ve které na ně byl vytvářen nepřímý nátlak k podpisu prohlášení, kterým pro ně byla podmíněna možnost ubytování v hotelu. Na tento faktor ostatně upozorňuje i soudce Ludvík David ve svém disentu k tomuto nálezu. Hovoří o tom, že ruští turisté byli vtaženi jako „*páka*“ do protestní akce a že se stali objektem akce druhého; dále poukazuje na to, že „*[v]jeřejné politické gesto stěžovatelů, jehož efekt byl založen na splnění nedůstojné podmínky se tímto nálezem aprobejuje jako obecná norma chování. To nemůže přinést nic dobrého.*“

Jiným příkladem, tentokrát z rozhodovací činnosti NSS, může být rozsudek ve věci 2 As 94/2020, kde bylo shledáno diskriminační jednání založené na rovnou několika podezřelých diskriminačních důvodech – na národnosti, rase a etnické příslušnosti.<sup>27</sup> Jednalo se o prohlášení provozovatele, které vyvěsil na svých facebookových stránkách, ve znění: „*V naší restauraci pro imigranty nevaříme!! STOPISLAM*“.<sup>28</sup> Soud v tomto rozhodnutí pak odkazuje právě na tzv. obtěžování ve smyslu antidiskriminačního zákona, jehož záměrem nebo důsledkem je snížení lidské důstojnosti, přičemž v daném případě shledává potenciál tohoto jednání vyvolat pocit zastrašujícího nebo ohrožujícího charakteru.<sup>29</sup>

Naopak, v určitých případech diskriminace důstojnost nebude hrát roli. Ne vždy je totiž zpochybňována ona kvalita člověka jako subjektu nebo je člověk činěn objektem pro dosažení zájmů druhého. Typicky se bude jednat o případy jako zákaz vstupu dětí do restaurace nebo

---

<sup>24</sup> Pl. ÚS 15/17, bod 52 odůvodnění.

<sup>25</sup> II. ÚS 3212/18, bod 25 odůvodnění.

<sup>26</sup> Pl. ÚS 42/04, bod 24 odůvodnění.

<sup>27</sup> 2 As 94/2020, bod 34 odůvodnění.

<sup>28</sup> 2 As 94/2020, bod 1 odůvodnění.

<sup>29</sup> Ibid., bod 24 odůvodnění.



rozdílné ceny jízdného (viz níže). Ač se jedná o zakázanou diskriminaci spotřebitele, nedosahuje takové kvality a intenzity, aby byla způsobilá zasahovat do lidské důstojnosti.

Závěrem tohoto oddílu o lidské důstojnosti je tedy následující: Lidská důstojnost, která je zaručena každému člověku ústavou, může být narušena diskriminačním jednáním, a to nejčastěji pokud jde o diskriminaci na základě podezřelého kritéria, uplatní se však i v jiných případech, přičemž bude vždy záviset na kontextu dané situace.

### **3.1.3. Možnost zakotvení ochrany spotřebitele do našeho ústavního pořádku?**

V rovině *de constitutione ferenda* by bylo snad možné uvažovat o zakotvení některých práv spotřebitelů v Listině, obdobně jako v příkladech zmíněných výše, patrně v její hlavě čtvrté (hospodářská, sociální a kulturní práva). Otázkou by v souvislosti s tím bylo, zda takové právo podřadit pod výčet práv uvedených v čl. 41 odst. 1 Listiny. Ten stanoví, že práv v něm uvedených je možné se domáhat pouze v mezích zákonů, které je provádějí. Tak či onak by ale vždy platila kautela v ustanovení čl. 4 odst. 4 Listiny podle které by nesměla být narušena sama podstata tohoto práva.<sup>30</sup> Je však nasnadě, že tato problematika je zcela v rukou ústavodárce. Na něm by záleželo zda a jak by takové právo nastavil. Osobně se poněkud pragmaticky domnívám, že i kdyby taková změna mohla právům spotřebitelů prospět, jakékoli zásahy do Listiny nejsou na místě pokud nejsou odůvodněny skutečně velmi naléhavým zájmem. Takový zájem v tomto případě dán není.

## **3.2. Mezinárodní smlouvy o lidských právech**

Mezinárodní smlouvy o lidských právech a základních svobodách, které jsou součástí právního řádu České republiky podle čl. 10 Ústavy České republiky (dále jen „Ústava“) jsou též součástí našeho ústavního pořádku; Ústavní soud tuto skutečnost dovodil v tzv. konkursním nálezu.<sup>31</sup> Hovoří se v souvislosti s tím o konstitucionalizaci těchto smluv. Byť může být takto striktně vyjádřený závěr někdy zpochybňován, bezesporu platí, že Ústavní soud je příslušný (nebo se alespoň cítí příslušný) přezkoumávat souladnost zákonů s takovou mezinárodní smlouvou nebo v případě ústavních stížností posuzovat, zda bylo porušeno základní právo obsažené v takové mezinárodní smlouvě.

Již Všeobecná deklarace lidských práv, která však nemá závazný charakter,<sup>32</sup> obsahuje ve svém čl. 7 právo na stejnou ochranu zákona bez jakéhokoli rozlišování a ochranu proti diskriminaci. V této práci reflektuji konkrétně dva lidskoprávní dokumenty, a sice Úmluvu o ochraně

---

<sup>30</sup> Např. Pl. ÚS 31/09, bod 40 odůvodnění.

<sup>31</sup> Pl. ÚS 36/01, část VII.

<sup>32</sup> ARNOLD R. 50 let Všeobecné deklarace lidských práv *Evropské právo* 9/1998, s. 14 (dostupné online: <https://www-beck-online-cz.ezproxy.is.cuni.cz/bo/chapterview-document.seam?documentId=nrptcojzhbpwk4c7hfpngxzrgq&groupIndex=0&rowIndex=0&refSource=search-facets#>)

lidských práv a základních svobod<sup>33</sup> (dále jen „Úmluva“) a Mezinárodní pakt o občanských a politických právech<sup>34</sup> (dále jen „MPOPP“).

Česká republika je však vázána i dalšími lidskoprávními smlouvami zaměřenými přímo na oblast diskriminace. Jedná se např. o Úmluvu o odstranění všech forem diskriminace žen nebo Úmluvu o odstranění všech forem rasové diskriminace.

### ***3.2.1. Evropská úmluva o lidských právech a judikatura Evropského soudu pro lidská práva***

Nejen Úmluva, ale též judikatura Evropského soudu pro lidská práva (dále jen „ESLP“) Úmluvu vykládající, je pro orgány veřejné moci závazná. Komentářová literatura uvádí, že tato závaznost vyplývá z čl. 10 Ústavy nebo z čl. 1 odst. 2 Ústavy.<sup>35</sup> V konkrétní věci, kdy bylo vedeno řízení proti České republice lze tuto závaznost dovozovat též z čl. 87 odst. 1 písm. i) Ústavy.<sup>36</sup> Obecné soudy jsou také povinny vypořádat se s judikaturou ESLP, kterou před nimi bylo argumentováno;<sup>37</sup> v opačném případě mohou porušit ústavně zaručené právo na soudní ochranu podle čl. 36 Listiny.<sup>38</sup>

V Úmluvě je zákaz diskriminace zakotven v jejím čl. 14. Jedná se svou povahou o akcesorickou rovnost – Úmluva hovoří v čl. 14 pouze o zákazu diskriminace při užívání práv a svobod, které jsou v ní zaručeny. Judikatura ESLP však pojímá zákaz diskriminace poněkud extensivním způsobem, když chrání veškerá práva spadající do tzv. „obecného rámce“ Úmluvy.<sup>39</sup> To znamená, že se diskriminace musí vyskytovat v rámci působnosti některého práva zaručeného Úmluvou.<sup>40</sup> Trefné je přirovnání, že se dané právo „*tak nějak potuluje ve stínech určitého článku, ze kterých je Soudem vytaženo na světlo boží.*“<sup>41</sup> Úmluva tedy nemá vliv na zakotvení zákazu diskriminace spotřebitele – nelze z ní vyvozovat povinnost státu k zákonné úpravě této problematiky.

Velký význam má však judikatura ESLP, a to zejména interpretační. Projevuje se jednak při formulování diskriminačních testů, dále při identifikaci druhů diskriminačních důvodů jako takových a jednak při rozlišování diskriminačních důvodů podezřelých a běžných. V judikatuře

---

<sup>33</sup> Vyhlášena pod č. 209/1992 Sb.

<sup>34</sup> Vyhlášen pod č. 120/1976 Sb.

<sup>35</sup> KMEC J., BOBEK M. *Vnitrostátní aplikace Úmluvy*, marg. č. 17 In: KMEC J., KOSAŘ D., KRATOCHVÍL J., BOBEK M. *Evropská úmluva o lidských právech. Komentář*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2012.

<sup>36</sup> Ibid., marg. č. 18.

<sup>37</sup> Ibid., marg. č. 19.

<sup>38</sup> Ibid., marg. č. 22.

<sup>39</sup> KONŮPKA P., HRONOVÁ E. *Zákaz diskriminace*, s. 97 In: KONŮPKA P. a kol. *Evropská úmluva o lidských právech: praktický průvodce*. Praha: Právnická fakulta Univerzity Karlovy, 2022. ISBN 978-80-7630-024-8.

<sup>40</sup> BOBEK M. *Zákaz diskriminace (čl. 14 EÚLP a Protokol č. 12)*, marg. č. 17 In: KMEC J., KOSAŘ D., KRATOCHVÍL J., BOBEK M. *Evropská úmluva o lidských právech. Komentář*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2012.

<sup>41</sup> Ibid., marg. č. 18.

soudu je ustálen čtyř-krokový diskriminační test (poslední krok má dvě fáze). Sestává z těchto otázek: (i.) Jde o právo spadající do obecného rámce?; (ii.) Došlo k odlišnému znevýhodňujícímu zacházení na základě zakázaného důvodu?; (iii.) Jde o odlišné zacházení vůči osobám nacházejícím se ve srovnatelném postavení?; (iv.) Lze toto odlišné zacházení rozumně zdůvodnit – a) sleduje legitimní cíl?; b) byly použité prostředky přiměřené vzhledem ke sledovanému cíli?<sup>42</sup>

České soudy pravidelně s judikaturou ESLP v záležitostech diskriminace spotřebitele pracují. Opakovaně poukazují na obecný test diskriminace.<sup>43</sup> Obzvláště lze pak v tomto ohledu vytknout možnost ospravedlnění rozdílného zacházení z legitimních důvodů – tj. přítomnost legitimního cíle a použití prostředků danému cíli přiměřených.<sup>44</sup> Jde např. o případy *Anderle proti České republice* (zejm. body 47 a 48 odůvodnění), *Willis proti spojenému království* (zejm. bod 48 odůvodnění) nebo *D. H. a ostatní proti České republice* (zejm. body 175 a 176 odůvodnění). Pokud se týče jednotlivých diskriminačních důvodů, i zde může být podle NSS judikatura ESLP nápomocna. Tak například NSS přistoupil k porušení zákazu diskriminace na základě státní příslušnosti.<sup>45</sup> Dále z judikatury ESLP vyplývá také to, že úmysl osoby, která se dopouští diskriminace nehraje při kvalifikování diskriminačního jednání roli, z čehož NSS také vychází.<sup>46</sup> Pokud jde o tzv. podezřelé diskriminační důvody, Ústavní soud se ztotožnil s názorem ESLP, že budou hrát roli zejm. při ospravedlnitelnosti diskriminačního jednání. Pro ospravedlnění v případě podezřelých důvodů bude třeba předložit velmi pádné argumenty.<sup>47</sup> Jde o odlišné zacházení z důvodu rasy či etnického původu, pohlaví, sexuální orientace, národnosti, původu dítěte nebo zdravotního stavu.<sup>48</sup> Lze též poukázat na konstatování ESLP, že zvláště zavrženíhodná diskriminace (v daném konkrétním případě založená na etnickém původu nebo rase) „vyžaduje od úřadů mimořádnou ostražitost a ráznou reakci“.<sup>49</sup>

Další relativně samostatnou oblastí, ve které bude hrát roli Úmluva a judikatura ESLP, je možnost uplatňování výhrady svědomí. Svůj význam zde tedy má čl. 9 Úmluvy. Judikatura

---

<sup>42</sup> KONŮPKA P., HRONOVÁ E. *Zákaz diskriminace*, s. 96 In: KONŮPKA P. a kol. *Evropská úmluva o lidských právech: praktický průvodce*. Praha: Právnická fakulta Univerzity Karlovy, 2022. ISBN 978-80-7630-024-8. srov. BOBEK M. *Zákaz diskriminace (čl. 14 EÚLP a Protokol č. 12)*, marg. č. 14 In: KMEC J., KOSAŘ D., KRATOCHVÍL J., BOBEK M. *Evropská úmluva o lidských právech. Komentář*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2012.

<sup>43</sup> Např. 3 As 67/2007 nebo 7 As 9/2021, bod 11 odůvodnění.

<sup>44</sup> Např. 4 As 1/2014, bod 21 odůvodnění.

<sup>45</sup> 2 As 43/2018 – 27, bod 23 odůvodnění.

<sup>46</sup> 7 As 190/2017, bod 18 odůvodnění.

<sup>47</sup> Pl. ÚS 49/10, bod 34 odůvodnění; podobně i Pl. ÚS 18/15, body 99–103 odůvodnění.

<sup>48</sup> BOBEK M. *Zákaz diskriminace (čl. 14 EÚLP a Protokol č. 12)*, marg. č. 43 In: KMEC J., KOSAŘ D., KRATOCHVÍL J., BOBEK M. *Evropská úmluva o lidských právech. Komentář*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2012.

<sup>49</sup> *D.H. a ostatní proti České republice*, bod. 176 odůvodnění.

ESLP je v této oblasti poměrně rozvinutá.<sup>50</sup> O výhradě svědomí ve vztahu k diskriminaci spotřebitele je pojednáno níže.

### 3.2.2. *Mezinárodní pakt o občanských a politických právech*

V rámci MPOPP je pro danou problematiku nejdůležitější článek 26. Ten stanoví: „*Všichni jsou si před zákonem rovni a mají právo na stejnou ochranu zákona bez jakékoli diskriminace. Zákon zakazuje jakoukoli diskriminaci a zaručí všem osobám stejnou a účinnou ochranu proti diskriminaci z jakýchkoli důvodů, např. podle rasy, barvy, pohlaví, jazyka, náboženství, politického nebo jiného přesvědčení, národnostního nebo sociálního původu, majetku a rodu.*“

Mezinárodní pakt o občanských a politických právech je součástí právního řádu České republiky ve smyslu čl. 10 Ústavy. Mám ze to, že právě čl. 26 MPOPP nemá samovykonatelnou povahu v oblasti vnitrostátního práva (tj. není tzv. *self-executing*). Není proto možné, aby se občané tohoto práva dovolávali přímo u vnitrostátního soudu;<sup>51</sup> ustanovení totiž nemá dostatečně jasnou dispozici, která by stanovila právo/povinnost jednotlivcům.<sup>52</sup> Jeho podstata ale bude spočívat v následujících rovinách: (i.) plyne z něj pozitivní závazek státu toto právo realizovat; (ii.) je možné jej reflektovat při interpretaci práva v rámci mezinárodně-konformního výkladu; (iii.) Ústavní soud je příslušný k abstraktnímu i konkrétnímu přezkumu pro soulad s tímto článkem.

Požadavky konat kladené na stát je třeba vnímat také prismatem poměrně rozsáhlého čl. 2 MPOPP. Smluvní strany nejenže jsou povinny práva v Paktu zakotvená neporušovat, musí též učinit takové kroky, aby zabránily porušování těchto práv soukromými subjekty.<sup>53</sup> Nejedná se však o jediný význam smlouvy. Ustanovení MPOPP je nutné brát v potaz i v rámci mezinárodně-konformního výkladu zákonů; tomu nebrání ani skutečnost, že dané ustanovení smlouvy není *self-executing*.<sup>54</sup> K tomu je navíc třeba připomenout, že mezinárodní smlouvy o lidských právech tvoří součást našeho ústavního pořádku a Ústavní soud se cítí příslušný k přezkumu souladnosti s těmito smlouvami. Pokud jde o samotnou problematiku diskriminace, UN Human Rights Committee v souvislosti s článkem 26 MPOPP uvádí, že státy musí přijmout taková opatření, aby byli jednotlivci chráněni před diskriminací v základních záležitostech běžného života.<sup>55</sup>

---

<sup>50</sup> MADLEŇÁKOVÁ L. *VÝHRADA SVĚDOMÍ jako součást svobody myšlení, svědomí a náboženského vyznání*. Praha: Linde Praha, 2010. s. 49 an., s. 170.

<sup>51</sup> ČEPELKA Č., ŠTURMA P. *Mezinárodní právo veřejné*. 2. vydání. Praha: C. H. Beck, 2018, s. 268.

<sup>52</sup> *Ibid.*, pozn. pod čarou č. 248.

<sup>53</sup> KNOX J. H. Horizontal human rights law. *American Journal of International Law*. 102(1), s. 21.

<sup>54</sup> KYSELA J., KÜHN Z. Aplikace mezinárodního práva po přijetí tzv. euronovely ústavy ČR. *Právní rozhledy*. 7/2002, s. 301.

<sup>55</sup> General comment no. 31 (80), The nature of the general legal obligation imposed on States Parties to the Covenant : International Covenant on Civil and Political Rights : adopted on 29 March 2004 (2187th meeting) / Human Rights Committee, 80th session. CCPR/C/21/Rev.1/Add.13, bod 8 *in fine*: „*In fields affecting basic aspects*

### 3.2.3. *Listina základních práv Evropské unie*

I Listina základních práv Evropské unie (dále jen „LZPEU“) na spotřebitele pamatuje. Ve svém čl. 38 stanoví: „*V politikách Unie je zajištěna vysoká úroveň ochrany spotřebitele.*“ Zároveň však podle čl. 51 odst. 1 je její použití omezeno, a to tak, že se použije pouze při uplatňování práva EU.

Na prvním místě je vzhledem k povaze čl. 38 LZPEU nutné hovořit o jedné ze zásad obsažených v tomto dokumentu, pročež v souladu čl. 52 odst. 5 je možné se tohoto článku dovolávat jen pro účely výkladu a kontroly zákonnosti aktů, které jsou přijímány mj. členskými státy pro provedení této zásady. Jak tedy podotýká Eliška Piklová „*článek 38 nepřiznává spotřebiteli žádné konkrétní právo či svobodu, ale je „pouhou“ zásadou, které se lze dovolávat pouze pro účely výkladu konkrétních předpisů, jež se zásady ochrany spotřebitele dotýkají*“.<sup>56</sup> V úvahu tak bude připadat zejm. euro-konformní výklad národního práva.

### 3.3. **Závazky státu z lidskoprávních dokumentů – závěr**

Na první tři výše vytyčené otázky lze tedy odpovědět tímto způsobem: (1.) Právo spotřebitele nebyt diskriminován nemá v České republice přímý ústavněprávní rozměr. (2.) Právo spotřebitele nebyt diskriminován však má určitý nepřímý ústavněprávní rozměr, který se projevuje několika způsoby: (i.) stát by měl na ochranu spotřebitele před diskriminací pamatovat alespoň nějakou formou zákazu diskriminace spotřebitele; (ii.) při posuzování případů diskriminace je třeba dbát ústavně-konformního výkladu předpisů, které ji zakazují. (3.) Mezinárodní smlouvy o lidských právech hrají v této oblasti roli, a to způsobem, který rozebírám výše.

Rovnosti a zákazu diskriminace se beze sporu dotýkají ustanovení Listiny, zejm. její články 1 a 3 odst. 1. Uznávám však, že jde o ustanovení natolik obecná, že z nich lze obtížně dovozovat přímo závazek státu zákonem zakázat diskriminaci spotřebitele v rámci spotřebitelsko-podnikatelských vztahů. Nicméně, například ustanovení čl. 26 MPOPP je formulováno o něco konkrétněji – přímo požaduje, aby zákon zakázal jakoukoli diskriminaci.

Vzhledem k tomu, že v roli spotřebitele vystupuje většina lidí téměř na dennodenní bázi, jde o tak časté a v lidském životě významné právní vztahy, že je nutné je ve světle těchto ustanovení zakazujících diskriminaci reflektovat. Aby byla skutečně všem osobám zaručena stejná a účinná ochrana proti diskriminaci, a to právě i v rámci podnikatelsko-spotřebitelských vztahů, je patrně třeba speciálního zákonného instrumentu, který bude tento závazek státu realizovat. Jak konkrétně stát přistoupí k provedení svých závazků je na něm. V českém právním řádu můžeme

---

*of ordinary life such as work or housing, individuals are to be protected from discrimination within the meaning of article 26.*“

<sup>56</sup> PIKLOVÁ E. *Ochrana spotřebitele a Listina základních práv EU*, s. 232 In: SVOBODOVÁ M. *Listina základních práv Evropské unie*. Praha: Auditorium, 2019.

identifikovat v zásadě dva takové instrumenty: jednak je jím zákon o ochraně spotřebitele,<sup>57</sup> zejména jeho § 6, a antidiskriminační zákon.<sup>58</sup> Stát však musí tato práva též efektivně realizovat – vymáhat. V oblasti zákona o ochraně spotřebitele tak činí zavedením sankce, která nastoupí v případě porušení povinnosti vyplývající z § 6, a sice stanovením přestupků<sup>59</sup> v témže zákoně. Příslušným orgánem pro dozor nad dodržováním stanovených povinností je Česká obchodní inspekce,<sup>60</sup> která též projednává přestupky podle tohoto zákona.<sup>61</sup> Pokud se týče antidiskriminačního zákona, je možné porušení práv na rovné zacházení a porušení zákazu diskriminace žalovat na základě jeho § 10. Zákon obsahuje nároky zdržovací, restituční a satisfakční (a to případně i relutární). Navíc dochází k převrácení důkazního břemene na základě § 133a o. s. ř.<sup>62</sup>

Nabízí se však dále otázka směřující na to, zda by pro naplnění těchto závazků postačila pouze jedna z těchto úprav, tj. jen soukromoprávní nebo naopak jen veřejnoprávní zákaz diskriminace spotřebitele.<sup>63</sup> V nejobecnější rovině se přikláním k závěru, že odpověď na tuto otázku je kladná. Dokáží si představit, že zákaz diskriminace spotřebitele bude ošetřen toliko soukromoprávní metodou právní regulace, zřejmě v rámci antidiskriminačního zákona. K tomuto závěru spěje i převrácení důkazního břemene podle OSŘ, což zlepšuje postavení žalobce pro kterého by jinak mohlo být velmi obtížné nebo nemožné získat důkaz, neboť ten, jak uvádí komentářová literatura, se může často nacházet v dispozici žalovaného.<sup>64</sup> Nicméně, současná úprava v antidiskriminačním zákoně by podle mého názoru v tomto ohledu neobstála. Problém totiž spatřuji v tom, že výčet diskriminačních důvodů je formulován taxativně, což neodpovídá demonstrativnímu pojetí výčtů v předpisech vyšší právní síly v jejichž světle bude nutné zákaz diskriminace interpretovat. Je to jednak MPOPP z jehož čl. 26 tuto povinnost dovozují, ale i pojetí diskriminace v rámci Listiny a Úmluvy. V oblasti diskriminace spotřebitele tedy vnímám současnou soukromoprávní úpravu pouze jako doplňkovou k veřejnoprávní úpravě v zákoně o ochraně spotřebitele. I přesto si však myslím, že nejlepší možností bude právě kombinace obou metod regulace. Každá má totiž svá specifika, své výhody i své nedostatky. V soukromém právu platí zásada *vigilantibus iura scripta sunt*, což znamená, že osoba, které bylo ublíženo diskriminačním jednáním, se musí sama aktivně domáhat svých práv žalobou u soudu. Zde i přes zmiňované převrácení důkazního břemene

---

<sup>57</sup> Zákon č. 634/1992 Sb., o ochraně spotřebitele.

<sup>58</sup> Zákon č. 198/2009 Sb., o rovném zacházení a o právních prostředcích ochrany před diskriminací a o změně některých zákonů (antidiskriminační zákon).

<sup>59</sup> Jde o přestupky podle § 24 odst. 7 písm. c) a § 24a odst. 1 písm. b).

<sup>60</sup> § 23 odst. 1.

<sup>61</sup> § 24b odst. 1.

<sup>62</sup> Zákon č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád.

<sup>63</sup> Podotýkám, že v této úvaze nezohledňuji sekundární právo EU, z něhož povinnost implementace zákazu diskriminace mj. v přístupu ke zboží a službám vyplývá. Srov. např. S měrnici Rady 2000/43/ES ze dne 29. června 2000.

<sup>64</sup> HROMADA M. *§133a [Diskriminace]*, marg. č. 4 In. SVOBODA K., SMOLÍK P., LEVÝ J., DOLEŽÍLEK J. a kol. *Občanský soudní řád. Komentář*. 3. vydání (1. aktualizace). Praha: C. H. Beck, 2022.

jsou na jedince v souvislosti s uplatňováním jeho práv kladeny vysoké požadavky. Mnoho lidí, možná dokonce i většina, by se do iniciování diskriminačního soudního sporu ani nikdy nepustilo. Naopak v rámci zákazu diskriminace podle § 6 ZOS provádí Česká obchodní inspekce též preventivní činnost, aby případné nežádoucí diskriminační jednání odhalila a sankcionovala jej. Samozřejmě může každý podat podnět ke kontrole pokud se domnívá, že se prodávající dopouští na něm nebo na jiném diskriminačního jednání.

#### **4. Zákonná úprava zákazu diskriminace spotřebitele**

Jak jsem uvedl výše – zákonnou realizací zákazu diskriminace spotřebitele je jednak § 6 ZOS a jednak § 1 odst. 1 písm. j) AntDZ, ve spojení s jeho dalšími ustanoveními.

Ustanovení § 6 ZOS je poměrně skoupé. Říká, že „*prodávající nesmí při prodeji výrobků nebo poskytování služeb spotřebitele diskriminovat*“. Nebylo tomu tak vždy. Ve svém původní znění se jednalo o ustanovení o něco rozsáhlejší – uvádělo, čeho zejména se nesmí prodávající v rámci diskriminačního jednání dopustit, tj. odmítnutí prodeje výrobků, které má k prodeji, nebo poskytnutí služby, která je v jeho možnostech.<sup>65</sup> Zejména tato specifikace (část věty za středníkem) by mohla svádět k výkladu, že prodávající nesmí v zásadě nikdy odmítnout prodej výrobku nebo poskytnutí služby. Dané ustanovení bylo ale zjevně potřeba vykládat tak, že se vždy musí jednat o diskriminaci. Tedy např. situace, kdy by prodávající odmítl spotřebiteli něco prodat jen proto, že se mu nechce, anebo na základě kritéria, které není diskriminačním důvodem, o diskriminaci by se zjevně nejednalo, neboť, jak zmiňuji výše, chyběl by požadavek příslušnosti osoby k určité obecně vymezené skupině. Snad ještě o něco zajímavější je znění § 6 ZOS po jeho první novelizaci: „*prodávající se nesmí při prodeji výrobků a poskytování služeb chovat v rozporu s dobrými mravy; zejména nesmí žádným způsobem spotřebitele diskriminovat*.“<sup>66</sup> Z jazykového výkladu tohoto znění se podává, že diskriminace spotřebitele je pouze jednou, byť nejzásadnější, možností porušení § 6 ZOS. Případná možnost, že by i svévolné odmítnutí poskytnout zákazníkovi službu nebo prodat výrobek mohla spadnout právě pod pojem porušení dobrých mravů, zůstává otevřená, byť historický výklad tomu spíše nespěje.<sup>67</sup> V každém případě byla tato formulace nešťastná kvůli své neurčitosti způsobilé vyvolat nejistotu ohledně toho co bude porušením § 6 ZOS a co nikoli. Pokud by zákonodárce chtěl, mohl by pravidlo zákazu svévolného odmítání spotřebitelů do zákona zakotvit, a to kupříkladu ve znění „*prodávající nesmí při prodeji výrobků nebo poskytování služeb spotřebitele žádným způsobem diskriminovat ani odmítnout prodat spotřebiteli výrobky, které má připraveny k prodeji, anebo odmítnout poskytnutí služby, kterou nabízí*“. Takové pravidlo by však již zřejmě šlo nad rámec určitého nutného minima; rozhodně se nedá dovozovat, že by stát byl k tvorbě takové normy povinen.

---

<sup>65</sup> Viz znění § 6 ZOS od 31. 12. 1992 do 30. 6. 1995.

<sup>66</sup> Viz znění § 6 ZOS od 1. 7. 1995 do 11. 2. 2008.

<sup>67</sup> Viz důvodovou zprávu k novelizačnímu zákonu č. 104/1995 Sb.

Definitivně tak je i zde jednou z podmínek diskriminace to, že jde o rozlišení na základě znaků, které vyplývají z příslušnosti osoby k určité obecně definované skupině. To zdůrazňuje i Zdeněk Kühn, když na příkladech uvádí: „[n]evpuštění ošuntělé oblečeného člověka do luxusní restaurace či divadla nebude žádná diskriminace, stejně jako nevpuštění člověka do baru, protože se tam v nedávné době porval [...]“.<sup>68</sup>

## 5. Střet zákazu diskriminace s jinými základními právy

Do úvahy přichází střet zákazu diskriminace především s těmito základními právy – právo podnikat (čl. 26 odst. 1 Listiny), případně i právo vlastnit majetek (čl. 11 odst. 1 Listiny), a dále svoboda projevu (čl. 17 odst. 1 Listiny). Všechna tato práva jsou určitým způsobem omezitelná. Svobodu projevu lze mj. omezit pokud jde o opatření v demokratické společnosti nezbytná pro ochranu práv a svobod druhých (čl. 17 odst. 4 Listiny), práva na podnikání se lze zase domoci pouze v mezích zákonů, kterými je provedeno (čl. 41 odst. 1 Listiny). Stejně tak i u práva vlastnit majetek platí, že nesmí být zneužito na újmu práv druhých anebo v rozporu se zákonem chráněnými obecnými zájmy (čl. 11 odst. 3 Listiny). Zároveň při používání ustanovení o mezích základních práv a svobod musí být šetřeno jejich podstaty a smyslu (čl. 4 odst. 4 Listiny).

Pokud vycházíme z výše nastíněného obecného testu diskriminace, pak k vážení práv, která jsou vzájemně ve střetu, dochází v rámci jeho posledního kroku. Pokud tedy shledáme, že diskriminační zacházení sleduje legitimní cíl, musíme nakonec posoudit, zda je ho dosaženo přiměřeným způsobem vzhledem ke sledovanému cíli. Přísnost tohoto považování by měla zohledňovat dva faktory – prvním z nich bude diskriminační důvod, na základě kterého byl spotřebitel diskriminován,<sup>69</sup> druhým bude význam zájmu, který se zákazem diskriminace v daném případě koliduje. Podstatné pak je zejm., že v případě podezřelých kritérií, má být přezkum přiměřenosti co nejpřísnější. Pokud by došlo např. ke kolisi se svobodou projevu, pak je třeba zkoumat, zda její omezení je v daném případě nezbytné v demokratické společnosti pro ochranu práv druhých (čl. 17 odst. 4 Listiny). Dalším faktorem, který je nutné brát v potaz je, zda se diskriminační jednání může dotknout důstojnosti daného jedince.

Dalším základním právem, jehož uplatnění může hrát roli při střetu se zákazem diskriminace spotřebitele je svoboda myšlení, svědomí a náboženského vyznání (čl. 15 Listiny), a to především v souvislosti s právem na výhradu svědomí a jejím uplatňováním (rozebráno níže).

---

<sup>68</sup> KÜHN Z. Judikatura v oblasti diskriminace podle zákona na ochranu spotřebitele. *Jurisprudence*. 2023, XXXII(1), s. 35–42.

<sup>69</sup> BOBEK M. Čl. 3. Zákaz diskriminace, svobodná volba národnosti, zákaz postihu pro uplatňování základních práv. In: WAGNEROVÁ E. a kol. *Listina základních práv a svobod: Komentář*. Praha: Wolters Kluwer, 2012. ISBN 978-80-7357-750-6.



## 6. Nález Ústavního soudu II. ÚS 3212/18

Mimořádně kontroverzní a problematický náleží Ústavního soudu II. ÚS 3212/18 „k právu na svobodu projevu v rámci podnikání (anexe Krymu)“ se zabýval situací, kdy hostům pocházejícím z Ruské federace bylo umožněno ubytování v hotelu pouze za podmínky, že podepíší prohlášení, ve kterém vysloví nesouhlas s okupací Krymu. Provozovateli hotelu byla Českou obchodní inspekcí udělena pokuta, protože shledala porušení § 6 ZOS. Ústavní soud zrušil předcházející rozhodnutí NSS a poněkud překvapivě shledal porušení hoteliérova práva podnikat a jeho svobody projevu.

Ústavní soud zde do problematiky diskriminace spotřebitele zavádí další kritéria, která při jejím posuzování mají dle jeho názoru být brána v potaz. Jde o (i.) předvídatelnost chování prodejce; (ii.) zastupitelnost poskytované služby; (iii.) skutečnost, zda se jedná o službu základní či monopolní, anebo nikoli. Podle mého názoru ani jedno z těchto kritérií do problematiky posuzování diskriminace jako takové nepatří. Spotřebitel buď diskriminován je, anebo není. Je v zásadě jedno zda je služba zastupitelná či nikoli nebo zda je chování prodejce předvídatelné. Diskriminační jednání lze ospravedlnit pouze dostatečně legitimním cílem, který je realizován přiměřenými prostředky. Dalším argumentem ÚS je také porušování mezinárodního práva Ruskou federací, které má jednání provozovatele dodat určitou legitimitu. Tento argumentu nepovažuji v dané situaci za validní. Porušování mezinárodního práva jiným státem nehraje roli při označení jednání jako diskriminačního. Mohlo by však mít určitý význam při uplatňování výhrady svědomí (viz níže). Naopak, Ústavní soud se neobtěžoval provést nějakým přehledným způsobem test diskriminace, ve kterém by zohledňoval přiměřenost zásahu; nezohlednil ani aspekt možného zásahu do lidské důstojnosti. Rozhodnutí tak působí do značné míry svévolně.

Domnívám se, že náleží nepřinesl pro samotné téma diskriminace spotřebitele zase až tolik zajímavého, naopak všemožným aspektům práv podnikatelů se věnoval opravdu zevrubně. Náleží byl však později reflektován Nejvyšším správním soudem v jeho rozhodovací činnosti, jmenovitě šlo např. o věc 7 As 9/2021 o odepření přístupu dětem do wellness hotelu a 2 As 94/2020 zabývající se diskriminací z hlediska rasy, etnického původu (případ „pro imigranty nevaříme“).

## 7. Vybrané diskriminační důvody a jejich uplatňování v praxi

### 7.1. Diskriminace na základě věku

Diskriminace z důvodu věku je v určitém ohledu specifická tím, že jde sice o takový důvod, který je ryze osobní, tedy spojen s daným jedincem, je však zároveň v čase proměnlivý, čili dynamický (člověk přirozeně neustále stárne). V oblasti diskriminace spotřebitele má ale ještě jedno další specifikum – a sice, že může poměrně snadno založit nepřímou diskriminaci dalších

osob (zpravidla rodičů při omezování vstupu dětí do provozoven; rodičovství je dle antidiskriminačního zákona diskriminací na základě pohlaví).<sup>70</sup>

Nejtypičtějším příkladem rozdílného zacházení se spotřebitelem na základě věku je zákaz vstupu dětí (různého věku) do restauračních a dalších zařízení. V této souvislosti stojí v první řadě za zmínku rozsudek NSS 4 As 1/2014 – 28 a na něj navazující pozdější rozsudek NSS 7 As 9/2021. V první řadě z judikatury vyplývá, že zákaz vstupu dětí do těchto zařízení nemůže být svévolný. Pouhé tvrzení podnikatele, že se specializuje nebo chce specializovat na určitou klientelu, neobstojí.

Prvé rozhodnutí diskriminaci shledalo v tom, že restaurace zakázala přístup všem dětem do 6 let paušálně a vstup dětí nad 6 let podmínila doprovodem rodičů. Soud dospěl k závěru, že ani povaha poskytovaných služeb, ani klientela, na kterou se měl podnik údajně specializovat, nejsou důvodem k takovému paušálnímu odepření služeb.

Druhé rozhodnutí (zákaz vstupu dětí do wellness hotelu) navazuje na rozhodnutí předchozí, určitým způsobem jej doplňuje a rozšiřuje, a to právě na situace, kdy jde o ubytovací služby. Soud využil prostoru ponechaného předchozím judikátem zejména konstatováním, že „žalobce s výjimkou obecného tvrzení, že se významná část jeho hostů rekrutuje z obchodní klientely [...], nedoložil, že by se specializoval na určitou konkrétní skupinu zákazníků“. V tomto případě totiž má tuto specializaci na určitou klientelu za prokázanou. Není však zcela jasné o jakou klientelu se jedná. O něco přesvědčivěji se jeví druhé prezentované kritérium. Je zdůrazněn rozdíl v době poskytování služby – zatímco návštěva restauračního zařízení je zpravidla krátkodobou záležitostí, pobyt ve wellness hotelu trvá podstatně delší dobu, která je určena pro odpočinek a relaxaci. Nadto se má v hotelu nacházet nudistická zóna.

Pro zajímavost lze poukázat na to, že dotčený hotel na svých webových stránkách aktuálně uvádí, že jeho služby jsou poskytovány pouze dospělým (zakazuje vstup všech osob do 18 let). Lze snad alespoň uzavřít, že omezení přístupu dětí do určitého věku (třeba právě do 15 let) by se v případě wellness hotelu mohlo jevit jako legitimní a dokonce i přiměřené; současně nastavené kritérium – pouze pro dospělé – však podle mého soudu nemůže obstát a to ani ve světle druhého, k podnikatelům benevolentnějšího, judikátu.

## **7.2. Platba kartou a platba stravenkami**

V rozhodnutí NSS 8 As 35/2005 (k poplatku za platbu kartou) dospívá soud k závěru, že situace, kdy obchodník při platbě platební kartou účtuje přírážku (určenou procentuálně z ceny zboží), není diskriminací ve smyslu § 6 ZOS. Ke svým závěrům dochází v podstatě rozborem právních předpisů finančního práva (zákon o ČNB, zákon o bankách, zákon o platebním styku), přičemž dospívá k tomu, že při platbě hotovými penězi se plní závazek kupujícího zaplatit za zboží bezprostředně, kdežto při platbě kartou dochází k úhradě teprve později na smluvním základě.

---

<sup>70</sup> Zpráva o šetření Veřejného ochránce práv sp. zn. 136/2011/DIS/AHŘ.

Proto soud dovedl, že při platbě v hotovosti a při platbě platební kartou jde o jiné transakce – nejde tedy o zacházení ve srovnatelné situaci – pročež nejde o diskriminaci a není třeba posoudit důvodnost tohoto rozdílného zacházení.

Soud tedy v obou případech považuje za zásadní skutečnost, že zatímco k přijetí zákonných peněz váže podnikatele zákon, naopak u platebních karet nebo stravenek taková povinnost zákonem uložena není. U platby stravenkami je situace podle soudu na základě argumentu *a maiori ad minus* ještě vzdálenější možnosti platby v hotovosti než u platby kartou. Stejným způsobem pak akcentuje volbu zákazníka – je pouze na něm zda zvolí standardní platbu v hotovosti, anebo se rozhodne využít nadstandardní službu ve formě možnosti platit kartou či stravenkami.

### **7.3. Diskriminace na základě trvalého pobytu**

Triáda skutkově velmi podobných rozsudků NSS<sup>71</sup> z let 2006, 2007 a 2008 se zabývá diskriminací spotřebitele na základě kritéria trvalého pobytu, a to v případech poskytování slev na jízdné v městské hromadné dopravě. Skutkový základ tvořila situace, kdy dopravní podnik daného města poskytoval slevy na jízdné, případně jízdné zdarma, pro určitou věkovou skupinu obyvatel, přičemž ale poskytnutí této slevy podmínil trvalým pobytem na území daného města, případně v území s dosahem systému městské hromadné dopravy. Všechny tři kasační stížnosti podané dopravními podniky byly soudem zamítnuty, porušení zákona bylo potvrzeno. Můžeme v tomto případě tedy beze sporu hovořit o ustálené judikatuře, jak je ostatně poukázáno v posledním z rozsudků.

## **8. Společné znaky při posuzování diskriminace soudy**

Obecně lze konstatovat, že soudy při rozhodování v této oblasti sledují určitý ustálený test diskriminace. Ten je dovozován z poměrně bohaté judikatury ÚS a ESLP, jen je přizpůsoben na situace diskriminace spotřebitele. Můžeme vysledovat základní kontury tohoto testu, a to zhruba v této podobě: (i.) s různé subjekty je ve stejné nebo v podstatných rysech podobné situaci zacházeno méně výhodně; (ii.) k tomuto jednání dochází na základě některého diskriminačního důvodu; (iii.) toto jednání nelze rozumně zdůvodnit – přičemž se zkoumá existence legitimního cíle a přiměřenost použití prostředků vzhledem k danému cíli.

Ne vždy je však celý test od začátku do konce uveden. Ač lze zpravidla dovést, jak byl který z kroků posouzen, ne vždy je to explicitně zdůrazněno. Je však patrné, že zejména v posledním kroku – tedy v rámci posuzování eventuální možnosti ospravedlnění diskriminačního jednání – je prostor pro uvážení soudů velmi široký a tedy umožňující zohlednit danou specifickou situaci. Dvě situace, které se mohou na první pohled jevit velmi podobné, pak mohou být v tomto posledním kroku vyhodnoceny z různými závěry. Příkladem mohou být právě výše zmíněné rozsudky NSS k zákazu vstupu dětí do restaurace a zákazu vstupu dětí do wellness

---

<sup>71</sup> 1 As 14/2006; 4 As 63/2005; 3 As 67/2007.

hotelu. Osobně se domnívám, že i při dobré znalosti rozhodovací praxe soudu není možné na základě jím v minulosti předestřených testů a rozhodnutí dospět k jednoznačnému závěru. Ano, některé případy mohou být téměř jisté (jako diskriminace z čistě nenávislných důvodů), někdy však, zejména v hraničních případech, bude zkrátka záležet na tom, k čemu se konkrétní soudci nakonec přikloní.

Nakonec, jak trefně poukazuje Zdeněk Kühn: „základním problémem diskriminace je nemožnost vytvoření nějakého spolehlivého kritéria pro závěr, zda se o zakázanou diskriminaci jedná [...] tyto testy jsou v zásadě koncepčně obdobné, a stejně tak jsou všechny vysoce neurčité“.<sup>72</sup> V tomto duchu je nutné odpovědět i na čtvrtou shora formulovanou otázku: Základní osnova pro posuzování diskriminace spotřebitele vyvinuta je, ale spolehlivý test, který vždy vygeneruje jediný správný výsledek nelze dost dobře sestavit.

## 9. Diskriminace spotřebitele a výhrada svědomí

Určitou samostatně stojící otázkou v rámci problematiky diskriminace spotřebitele tvoří možnost uplatnění výhrady svědomí podnikatele – poskytovatele služby. Může přicházet v potaz v situacích, kdy podnikatel odmítne buďto konkrétnímu jednotlivci, anebo dokonce určité skupině, poskytnout svou službu či zboží z důvodu silného vnitřního osobního přesvědčení. Svobodu svědomí a její základní východiska a podstatu definoval Ústavní soud ve svém nálezu Pl. ÚS 42/02<sup>73</sup> (soudkyně zpravodajka Eliška Wagnerová), kde se zdůrazňuje zejména, že „svoboda svědomí se projevuje v rozhodnutích jednotlivce učiněných v určitých konkrétních situacích, tedy „tady a teď“, pociťovaných jako hluboce prožitá povinnost.“ Připouští se pak, že svoboda svědomí v takové konkrétní a naléhavé situaci převáží nad určitou právní normou. Za tím účelem je ale nutné posuzovat zásah do práv třetích osob a potenciální narušení jiných hodnot chráněných ústavním pořádkem. Výhrada svědomí pak je popsána v literatuře např. jako „odmítnutí splnit povinnost, jejíž vykonání vyžadují úřední orgány nebo právní normy, s odvoláním na požadavek svědomí, přičicí se vykonání dané činnosti, přičemž toto odmítnutí chce podtrhnout nadřazenost morálního zákona nad právním“.<sup>74</sup>

Možnost učinit výhradu svědomí pramení z čl. 15 odst. 1 Listiny. Ústavní soud dovozuje, že orgány veřejné moci musí při posuzování jednotlivých případů přihlížet k uplatňované výhradě svědomí;<sup>75</sup> v opačném případě by docházelo k devalvaci obsahu svobody svědomí.<sup>76</sup> Pokud jde o svobodu myšlení a svědomí, jsou zakotveny též v Úmluvě, v jejím čl. 9 odst. 1.

---

<sup>72</sup> KÜHN Z. *Zákaz diskriminace (čl. 3 odst. 1 a čl. 1)*, s. 317 In: KÜHN Z., KRATOCHVÍL J., KMEC J., KOSARĎ D. a kol. *Listina základních práv a svobod. Velký komentář*. Praha: Leges, 2022.

<sup>73</sup> Pl. ÚS 42/02.

<sup>74</sup> Cit. dle MADLEŇÁKOVÁ L. *VÝHRADA SVĚDOMÍ jako součást svobody myšlení, svědomí a náboženského vyznání*. Praha: Linde Praha, 2010, s. 65.

<sup>75</sup> I. ÚS 1253/14, bod 28 odůvodnění.

<sup>76</sup> Ibid., bod 49 odůvodnění.

Judikatura ÚS je v této oblasti rozvinutá zejm. v rámci problematiky očkovací povinnosti. Ústavní soud za tím účelem vytvořil test, který používá na tyto situace. Jako základní kritéria tohoto testu udává: (i.) ústavní relevanci důvodů; (ii.) jejich naléhavost; (iii.) konzistentnost a (iv.) společenské dopady. Tento test by tak připadal do úvahy jako vodítko pokud by mělo dojít k posuzování oprávněnosti uplatnění výhrady svědomí při diskriminaci spotřebitele.

Jan Wintr jako příklad uplatnění výhrady svědomí ospravedlňující diskriminaci spotřebitele uvádí, že „*by tak šlo akceptovat, pokud by hoteliér se silnou osobní vazbou na Ukrajinu odmítal ubytovat ruského generála, který se osobně podílel na okupaci Krymu.*“<sup>77</sup> Takový důvod by podle mého soudu testem oprávněnosti výhrady svědomí prošel. Proto i na poslední z vytyčených otázek lze odpovědět kladně – diskriminační odepření poskytnutí služby podnikatelem může být za určitých výjimečných situací obhájeno uplatněním výhrady svědomí.

## 10. Závěr

Práce se zabývala ústavněprávními aspekty zákazu diskriminace spotřebitele v českém právu. Pokusil jsem se poskytnout odpověď na výše formulované otázky. Ve stručnosti shrnu své postřehy takto: Zákaz diskriminace spotřebitele nemá přímý (explicitně vyjádřený) ústavněprávní rozměr. Z lidskoprávních dokumentů, zejm. pak z MPOPP, lze ale dovozovat, že stát by měl zajistit, aby lidé nebyli diskriminováni, a to zejména v rámci běžných činností jejich každodenního života. Do této oblasti podle mého názoru spadá i zákaz diskriminace spotřebitele. Tomuto závazku Česká republika dostala zakotvením tohoto zákazu v zákoně o ochraně spotřebitele a antidiskriminačním zákoně. Důležitou roli hraje také judikatura ESLP. Pokud se týče existence testu diskriminace, domnívám se, že ač jsou dobře stanoveny jeho pevné základy, nejde o spolehlivý algoritmus, který dokáže vygenerovat bezchybný výsledek. Velkou roli hraje uvážení soudu, který by měl pečlivě zohledňovat veškerá specifika dané situace. Nakonec bylo stručně nastíněno, že do úvahy připadá též uplatnění výhrady svědomí, ovšem jen ve výjimečných a velmi dobře zdůvodněných případech.

Zejména se ale ukazuje, že téma diskriminace spotřebitele je důležité a stále aktuální. Ve veřejném prostoru nyní rezonují případy všemožných restaurací a podniků, které řeší třeba právě možnost zákazu vstupu dětí, případně různá související pravidla. Názory společnosti na tuto problematiku jsou markantně rozpolcené. Pozitivní však je, že o tomto tématu probíhá společenská diskuse.

\*\*\*

---

<sup>77</sup> WINTR J. *Svoboda podnikání, zákaz diskriminace a Rusové v hotelu*. In: připravovaný sborník z konference, ŠIMÍČEK V. (ed.) 2023 (v tisku).

## Seznam použité literatury

- ARNOLD R. 50 let Všeobecné deklarace lidských práv *Evropské právo* 9/1998. (dostupné online: <https://www-beck-online-cz.ezproxy.is.cuni.cz/bo/chapterview-document.seam?documentId=nrptcojzhbpwk4c7hfpxgxzrgq&groupIndex=0&rowIndex=0&refSource=search-facets#>)
- ČEPELKA Č., ŠTURMA P. *Mezinárodní právo veřejné*. 2. vydání. Praha: C. H. Beck, 2018. ISBN 978-80-7400-721-7.
- ČERNÁ S., ŠTENGLOVÁ I., PELIKÁNOVÁ I., DĚDIČ J. a kol. *Obchodní právo: podnikatel, podnikání, závazky s účastí podnikatele*. Praha: Wolters Kluwer, 2016. ISBN 978-80-7552-333-4.
- HAJDUČKOVÁ J. *Výhrada svědomí jako důvod pro diskriminaci spotřebitele*. Brno, 2021. (diplomová práce, dostupné online: [https://is.muni.cz/th/zt2db/Diplomova\\_prace\\_finalni\\_JH.pdf](https://is.muni.cz/th/zt2db/Diplomova_prace_finalni_JH.pdf)).
- JAGIELSKA M., JAGIELSKI M. *Are consumer rights human rights?* s. 336–339 In: DEVENNEY J., KENNY M. *European Consumer Protection : Theory and Practice*. Cambridge University Press, 2012.
- KMEC J., KOSAŘ D., KRATOCHVÍL J., BOBEK M. *Evropská úmluva o lidských právech. Komentář*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2012. ISBN 978-80-7400-365-3.
- KNOX J. H. Horizontal human rights law. *American Journal of International Law*. 102(1).
- KONŮPKA P. a kol. *Evropská úmluva o lidských právech: praktický průvodce*. Praha: Právnická fakulta Univerzity Karlovy, 2022. ISBN 978-80-7630-024-8.
- KÜHN Z. Judikatura v oblasti diskriminace podle zákona na ochranu spotřebitele. *Jurisprudence*. 2023, XXXII(1).
- KÜHN Z., KRATOCHVÍL J., KMEC J., KOSAŘ D. a kol. *Listina základních práv a svobod. Velký komentář*. Praha: Leges, 2022.
- KYSELA J., KÜHN Z. Aplikace mezinárodního práva po přijetí tzv. euronovely ústavy ČR. *Právní rozhledy*. 7/2002, s. 301.
- MADLEŇÁKOVÁ L. *VÝHRADA SVĚDOMÍ jako součást svobody myšlení, svědomí a náboženského vyznání*. Praha: Linde Praha, 2010. ISBN 978-80-7201-805-5.
- SCHEU H. CH. *Zákaz diskriminace a ochrana menšin*. In: Dny práva 2012 – Days of Law 2012. Brno: Masarykova univerzita, 2013. (dostupné online: [https://www.law.muni.cz/sborniky/dny\\_prava\\_2012/files/sbornik.pdf](https://www.law.muni.cz/sborniky/dny_prava_2012/files/sbornik.pdf)).

SVOBODA K., SMOLÍK P., LEVÝ J., DOLEŽÍLEK J. a kol. *Občanský soudní řád. Komentář*. 3. vydání (1. aktualizace). Praha: C. H. Beck, 2022. ISBN 978-80-7400-828-3.

SVOBODOVÁ M. *Listina základních práv Evropské unie*. Praha: Auditorium, 2019. ISBN 978-80-87284-78-0.

VÍTOVÁ B. *Zákon o ochraně spotřebitele: Komentář*. [Systém ASPI]. Wolters Kluwer [cit. 2023-4-19]. ASPI\_ID KO634\_1992CZ. Dostupné z: [www.aspi.cz](http://www.aspi.cz). ISSN 2336-517X.

WAGNEROVÁ E. a kol. *Listina základních práv a svobod: Komentář*. Praha: Wolters Kluwer, 2012. ISBN 978-80-7357-750-6.

WINTR J. *Principy českého ústavního práva*. 5. vydání. Plzeň: Aleš Čeněk: 2020. ISBN 978-80-7380-822-8.

WINTR J. *Svoboda podnikání, zákaz diskriminace a Rusové v hotelu*. In: připravovaný sborník z konference, ŠIMÍČEK V. (ed.) 2023 (v tisku).

## Seznam použité judikatury

rozsudek Nejvyššího správního soudu ze dne 24. 2. 2023, čj. 2 As 94/2020-23

rozsudek Nejvyššího správního soudu ze dne 6. 2. 2008, čj. 3 As 67/2007-54

rozsudek Nejvyššího správního soudu ze dne 8. 6. 2022, čj. 7 As 9/2021-22

rozsudek Nejvyššího správního soudu ze dne 30. 10. 2014, čj. 4 As 1/2014-28, č. 3156/2015 Sb. NSS

rozsudek Nejvyššího správního soudu ze dne 20. 12. 2006, čj. 1 As 14/2006-68, č. 1162/2007 Sb. NSS

rozsudek Nejvyššího správního soudu ze dne 16. 3. 2007, čj. 4 As 63/2005-69, č. 1238/2007 Sb. NSS

rozsudek Nejvyššího správního soudu ze dne 6. 2. 2008, čj. 3 As 67/2007-54

nález Ústavního soudu sp. zn. Pl. ÚS 18/15 ze dne 28. 6. 2016 (N 121/81 SbNU 889; 271/2016 Sb.)

nález Ústavního soudu sp. zn. II. ÚS 2268/07 ze dne 29. 2. 2008 (N 45/48 SbNU 527)

nález Ústavního soudu sp. zn. Pl. ÚS 15/17 ze dne 27. 2. 2018 (N 33/88 SbNU 457; 69/2018 Sb.)

nález Ústavního soudu sp. zn. Pl. ÚS 42/04 ze dne 6. 6. 2006 (N 112/41 SbNU 379; 405/2006 Sb.)

nález Ústavního soudu sp. zn. Pl. ÚS 31/09 ze dne 9. 1. 2013 (N 5/68 SbNU 89; 42/2013 Sb.)

nález Ústavního soudu sp. zn. Pl. ÚS 36/01 ze dne 25. 6. 2002 (N 80/26 SbNU 317; 403/2002 Sb.)

nález Ústavního soudu sp. zn. Pl. ÚS 49/10 ze dne 28. 1. 2014 (N 10/72 SbNU 111; 44/2014 Sb.)

nález Ústavního soudu sp. zn. Pl. ÚS 42/02 ze dne 26. 3. 2003 (N 42/29 SbNU 389; 106/2003 Sb.)

nález Ústavního soudu sp. zn. I. ÚS 1253/14 ze dne 22. 12. 2015 (N 220/79 SbNU 527)

*D.H. a ostatní proti České republice (stížnost č. 57325/00)*